

יש עתיד ליחסי ישראל-תורכיה

ד"ר נמרוד גורן*

המאמר התפרסם במעריב ב-11 באוגוסט 2017

"התרפסות" ו"טעות אסטרטגית", כך כינה ח"כ יאיר לפיד [במאמרו במעריב](#) את תהליך שיקום היחסים שישראל ותורכיה נמצאות כיום בעיצומו. כן, זהו תהליך שיקום יחסים, וכן הוא נמצא בעיצומו. וזאת, למרות הביקורת הקשה שמשמיע ארדואן ותגובות-הנגד של משרד החוץ. וזהו גם תהליך הדדי. שתי המדינות נוקטות צעדים לשיקום היחסים, מתוך הבנה שהדבר משרת את האינטרסים שלהן.

לישראל ולתורכיה יש יחסים דיפלומטיים רציפים מאז 1949, ותורכיה הייתה המדינה המוסלמית הראשונה שהכירה בישראל. לאורך העשורים, התפתח בין המדינות שיתוף פעולה אסטרטגי, פעמים רבות הרחק מעיני הציבור. הקשר ידע עליות וירידות, כולל שנים של הורדת דרג היחסים. עם זאת, הוא מעולם לא נותק, גם בתקופות של מלחמות ומשברים בין ישראל לשכנותיה.

תמיד הייתה זיקה בין טיב היחסים לבין מצב העניינים בין ישראל לעולם הערבי, ובעיקר – לפלסטינים. תהליך השלום של שנות ה-90 הוא שאפשר את פריצת הדרך הישראלית-תורכית, שהובילה לעשור של שגשוג ופריחה ביחסים, בו נוספו מרכיבים אזרחיים, תרבותיים ועסקיים לקשר הביטחוני בין המדינות.

כישלון תהליך השלום ואנתפאדת אל-אקצא הובילו לשינוי לרעה ביחסי ישראל ותורכיה, עוד לפני עליית ארדואן. ב-2001, למשל, כינה ראש ממשלת תורכיה אג'וויט – חילוני ונאמן לדרך אתאטורק – את מבצע חומת מגן כרצח עם מבצעת ישראל בפלסטינים. מעין הקדמה להצהרות העוינות של ארדואן סביב משברים ישראלים-פלסטינים.

בשנותיו הראשונות בשלטון שמר ארדואן על יחסים תקינים עם ישראל. שיתופי הפעולה נמשכו, והוא אף ביקר בירושלים ב-2005. במקביל, תורכיה ביקרה יותר ויותר את מדיניות ישראל בשטחים, פיתחה מערכת יחסים קרובה עם החמאס, אך גם ניסתה לקדם שלום. ב-2007 נאמו פרס ואבו-מאזן בפני הפרלמנט התורכי, וב-2008 תיווכה תורכיה בין ישראל לסוריה.

המשבר הישראלי-תורכי לא פרץ עם תקרית המשט, כפי שנטען במאמר של לפיד, אלא החל עם מבצע עופרת יצוקה. שוב, הנושא הפלסטיני היה המקור למשבר. העימות בין ארדואן לפרס בדאבוס והושבת השגריר התורכי על הכיסא הנמוך – כל אלה קרו עוד לפני תקרית המשט, שהחריפה את המשבר, אך לא יצרה אותו. המשבר גם לא נפתר ב-2013, כפי שנטען במאמר, אלא ב-2016 כשנחתם ההסכם לשיקום היחסים. ב-2013, נתניהו אומנם התנצל בפני ארדואן על הרוגי המשט, אך נותרו עדיין סוגיות בלתי-פתורות.

ישראל ותורכיה מוצאות תועלת ביחסים ביניהן. תורכיה מעוניינת בשיתוף פעולה אסטרטגי-ביטחוני אל מול גל טרור ואתגרים אזרחיים. ישראל רוצה לייצא גז לתורכיה אך גם מבינה את החשיבות – לא הטעות – האסטרטגית שביחסים תקינים עם מדינה בעלת אוכלוסיה מוסלמית של כ-80 מיליון איש, שלוקחת חלק בעיצוב המציאות האזורית (בייחוד בסוריה), ושיש לה מנופי השפעה על גורמים עוינים לישראל (חמאס ואיראן).

* ד"ר נמרוד גורן הוא ראש [מכון מיתונים](#) ומרצה ללימודי המזרח התיכון באוניברסיטה העברית בירושלים.

לא מקרה הוא שבכירי מערך החוץ ומערכת הביטחון תמכו בשיקום היחסים עם תורכיה. הם לא חשבו שארדואן אוהב-ישראל, או שניתן להחזיר את היחסים לירח הדבש של שנות ה-90. הם עשו כן מראייה מפוכחת של אינטרסים לאומיים ושיקולי עלות-תועלת, ומהבנה שמדיניות-חוץ נשענת על בניית יחסים ולא על טריקת דלתות. ובמזרח התיכון, עדיין אין הרבה מדינות שמוכנות לנהל יחסים דיפלומטיים מלאים ופומביים עם ישראל. לשיקום היחסים עם תורכיה יש גם תועלות עקיפות שמסייעות לביטחון ישראל, ובראשן הסרת הוטו התורכי על הקשר בין ישראל לנאט"ו.

למרות המתיחות האחרונה בין המדינות, האינטרסים שהובילו להחלטה על שיקום היחסים עדיין קיימים. זו לא פעם ראשונה – וכנראה גם לא אחרונה – שארדואן תוקף את ישראל בעניין הפלסטיני. השפה בה הוא משתמש קשה, יוצרת משברים, וגוררת תגובות חריפות יותר ויותר ממשרד החוץ הישראלי, שמסרב להתרפס. גם מצב העניינים הפנימי בתורכיה, והאתגרים הקשים לדמוקרטיה שם, מייצרים מכשולים.

ואולם, במקביל, שיקום היחסים נמשך. ישראל ותורכיה החליפו שגרירים לאחר חמש שנים של יחסים בדרג זוטרה. מאז, התקיימו פגישות בין שרים וחברי פרלמנט, שהובילו את ח"כ מיקי לוי, ממפלגתו של לפיד, לקדם הקמת אגודת ידידות פרלמנטרית בין המדינות. גם אנשי עסקים, ארגוני חברה אזרחית, וגורמי תרבות מישראל ותורכיה משתפים כיום פעולה. תורכיה אינה מתנהלת בנושאים אלה כמי שנמצאת באותו צד עם איראן.

הציפיות מיחסי ישראל-תורכיה צריכות להיות ריאליות, ולהתמקד בחזרה למודל היחסים ששרר בשנים הראשונות לשלטונו של ארדואן, עד למבצע עופרת יצוקה. אופיו של ארדואן ומצב הסכסוך הישראלי-פלסטיני יקשו להשיג מעבר לכך כל עוד אין התקדמות בתהליך השלום. ואולם, גם יחסים מסוג זה הם נדירים עבור ישראל במזרח התיכון. אם ינוהלו בתבונה מדינית ולא בהתלהמות, ישראל תוכל להפיק מהם תועלת רבה.